

**ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΝΟΣ ΚΟΛΛΥΒΑΔΙΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ, ΤΟΥ «ΦΡΑΓΓΕΛΙΟΥ»**

ΥΠΟ
Πρωτοπρ. ΚΩΝ. Ν. ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΟΣ ΚΟΛΛΥΒΑΔΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ, ΤΟΥ «ΦΡΑΓΓΕΛΙΟΥ»

ΥΠΟ
Πρωτοπρ. ΚΩΝ. Ν. ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ

Στόν Καθηγητή κύριο Π.Β. Πάσχο, εύχαριστήρια

Είναι γνωστό σέ όλους, τούς ένασχολουμένους μέ τήν ἐκκλησιαστική ἱστορία τοῦ 18ου αἰ. ὅτι στή Σκιάθῳ ἰδρύθηκε ἀπό τόν Ὅσιο Γέροντα Νήφωνα τόν Κοινοβιάρχη¹, μέ τήν οἰκονομική ἀρωγή τοῦ παπα-Γρηγορίου Χατζησταμάτη, ἡ περιώνυμη καί κατά πάντα σεβαστή ἱερὰ Μονή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ².

Ὁ ὄσιος Νήφων ὑπῆρξε ἓνα ἀπό τὰ κορυφαῖα μέλη τοῦ λεγομένου Κολλυβαδικοῦ κινήματος. Γύρω στά 1772-73 φεύγει ἀπό τὸ Ἅγιον Ὄρος καί μεταβαίνει στοῦ νησί τῆς Σκιάθου, μετὰ ἀπό πολυετῆ παρουσία στά νησιά Σάμο καί Ἰκαρία, ὅπου ἰδρύει Κοινόβια. Ὑστερα ἀπό προτροπὴ τοῦ ὑποτακτικοῦ τοῦ παπα-Γρηγορίου Χατζησταμάτη, τὸ 1794, στή θέση Ἀγαλλιανούς τῆς Σκιάθου, κτίζει τὸ «Καινόριο Μοναστήρι», ἡ Ἀγιορειτικὴ λειτουργικὴ τάξη τοῦ ὁποῦ ἐπιδρᾷ θετικὰ στή θρησκευτικὴ συμπεριφορὰ καί στήν Ὁρθόδοξη λατρευτικὴ ζωὴ τῶν Σκιαθιτῶν. Παράλληλα, τόσο αὐτός, ὅσο καί οἱ διάδοχοί του στήν ἡγουμενία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ μένουν σταθε-

1. Γιὰ τόν ὄσιο Γέροντα Νήφωνα βλ. Κων. Π. Κανέλλου, Ὁσιος Νήφων ὁ Χίος, Ἰθάκη 2003.

2. Γιὰ τὴ Μονὴ αὐτὴ βλ. περισσότερα εἰς Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα Α. Ἱστορία τῆς Σκιάθου, Ἰωλκός, Ἀθήνα 1978, σελ. 208 ἔξ. Ἀλ. Δ. Ἀλεξίου, Σκιάθος, Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν μεταβυζαντινῶν μνημείων, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 124-177 καί μελέτη μου, Ἡ κατάσταση τῶν Μονῶν καί τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Σκιάθου τὸ 1833, περ. Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο, τ. 40(2001), σ. 247 ἔξ.

ροί στις θέσεις και στην προσπάθειά τους για πνευματική συνδρομή του Ὁρθόδοξου πληρώματος, θέσεις που ἀνήκουν στη φιλοκαλική ἀναγέννηση, τὴν ὁποία εὐαγγελίζονται οἱ Κολυβάδες³.

Ἔτσι τὶς θέσεις τοῦ Γέροντος Νήφωνος, ἀκολουθοῦν τόσο ὁ ὑποτακτικὸς του καὶ δεῦτερος ἠγούμενος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὁ παπα-Γρηγόριος Χατζησταμάτης, ὁ ἱερομόναχος Φλαβιανός, τρίτος ἠγούμενος, ὁ ἱερομόναχος Ἀλύπιος, πού ἐκάρη μοναχὸς στὸν Εὐαγγελισμό ἀπὸ τὸν ὄσιο Νήφωνα καὶ ἔγινε ὁ τέταρτος ἠγούμενος τῆς Μονῆς καὶ ἄλλοι⁴.

Χαρακτηριστικὸ δὲ εἶναι, πῶς ἡ ἀκτινοβολία τῆς Μονῆς εἶναι τέτοια ὥστε συρρέουν πλῆθος μοναχῶν ἐκεῖ, σὲ σημεῖο νὰ γράφει ὁ ἐπιστήθιος φίλος καὶ πνευματικὸς ἀδελφὸς τοῦ Νήφωνος, ὁ Ὅσιος Νικοδήμος ὁ Ἅγιορείτης τὰ ἐξῆς: «...Δοξάζω τὸν ἅγιον Θεόν, ὅπου καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς τούτοις χρόνοις ἐφάνη ἐν Κοινόβιον, μίμημα τῶν παλαιῶν ἐκείνων γίων Κοινοβίων. Ἐν μόνον λυπεῖ με, ὅπου μοι γράφετε, ὅτι νὰ μὴ σᾶς στείλω ἀδελφούς, διὰ τί δὲν ἔχετε τρόπον νὰ τοὺς κυβερνήσετε. Ἐγὼ ἠγάπων νὰ αὐξηθῇ τὸ Κοινόβιον αὐτὸ εἰς ἑξήκοντα καὶ εἰς ἑκατὸν ἀδελφούς⁵. Φυσικά, τότε ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν ἦταν ἀρκετὰ μεγάλος, ἐνῶ τὸ ἔργο τῆς ἀνοικοδομήσεως συνεχιζόταν, ἀφοῦ τὸ μοναστηριακὸ συγκρότημα τελείωσε μετὰ τὸ 1806!

Ἐν πάσει περιπτώσει, αὐτὸ πού ἔχει σημασία εἶναι πῶς τὸ Μοναστήρι κράτησε ἀκλινῆ τὴν παλαιὰ κολλυβαδικὴ παράδοση, τουλάχιστον μέχρι τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. καὶ λίγο ἀργότερα.

Πολὺ σημαντικὸ γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα εἶναι νὰ ὑπογραμμιστεῖ ἡ παρουσία κορυφαίων μορφῶν τοῦ Ἅγιορείτικοῦ Κολλυβαδικοῦ κινήματος

3. «Ὅταν κτίστηκε τὸ μεγάλο μοναστήρι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡ Σκιαθὸς βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐπίδραση τῶν Κολλυβάδων. (Γιατί) ἡ ἀγάπη στοὺς παλιούς θεσμούς, ἡ βαθύτερη συμμετοχὴ στὴ λατρεία καὶ ἡ πνευματικὴ διαπαιδαγώγηση ἀποτελοῦν τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως τοῦ κηρύγματος τῶν Κολλυβάδων». Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα, ὄπ. παρ. σελ. 220.

4. Γι' αὐτοὺς βλ. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, ὄπ. παρ. σελ. 216-217 καὶ τὶς μελέτες μου, Ἡ ἐκλογή τοῦ ἠγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Φλαβιανοῦ, περ. Σκιαθὸς, τευχ. 45 (1987), σ. 1-8 καὶ Περὶ τοῦ ἱερομόναχου Ἀλυπίου Δημητριάδη (ὑπὸ δημοσίευση).

5. Ἀπὸ τὴν Ἐπιστολὴ τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἅγιορείτου στὸν Ὅσιο Νήφωνα, γραμμένη στὶς 23 Ἰουλίου 1802. Τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ βλ. εἰς Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα Α' ὄπ. παρ. σελ. 239-241. Ἄν καὶ ὁ μακαριστὸς Φραγκοῦλας εἶχε παρουσιάσει τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ στὴ διατριβή του, Τὰ Χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς νήσου Σκιαθῶν, Θεσσαλονίκη 1955, σελ. 75-77, ἐν τούτοις, δὲν βιβλιογραφεῖται. Βλ. Παν. Γ. Νικολοπούλου, Βιβλιογραφικὴ ἐπιστάσις τῶν ἐκδόσεων Νικοδήμου τοῦ Ἅγιορείτου, εἰς Πρακτικὰ Συμποσίου, Νικοδήμου Ἅγιορείτου τοῦ Ναξίου, Πνευματικὴ Μαρτυρία, Ἐπετ. Ἐταιρ. Κυκλαδικῶν Μελετῶν, τόμ. 16 (1996-2000) σελ. 630-631.

στην Εὐαγγελίστρια, στὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅπως ὁ ἱεροδιάκονος Ἰωσήφ ἐκ Φουρνᾶ, ὁ καὶ Διδάσκαλος ἐπικαλούμενος, φίλος τοῦ Ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου καὶ τοῦ Ὁσίου Νικηφόρου τοῦ Χίου⁶. Ὁ ἱερομόναχος Εὐθύμιος «Σταυρουδάς», ὁ πρῶτος βιογράφος τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου καὶ πνευματικὸς τῆς Σκιάθου τὰ χρόνια ἐκεῖνα⁷, ὁ ἱερομόναχος Νεόφυτος ὁ Σκουρτος, παραδελφὸς τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου, ἡ δυὰς Ἰώσαφ ὁ Πάριος καὶ Ἰωάσαφ ὁ Χίος, ἱερομόναχοι, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Κολλυβαδικὴ Βατοπεδινὴ Σκήτη τοῦ Ἀγίου Δημητρίου κ.ἄ.⁸

Γιὰ νὰ φανεῖ πληρέστερα ἡ βαθύτερη σχέση τῶν ἐπιγόνων τῶν Κολλυβάδων μὲ τὴ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, πιστεύω πὼς ἀπαιτεῖται νὰ γίνεῖ μιὰ ἐκτεταμένη καὶ προσεκτικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία ἐκτὸς τῶν ἐγγράφων καὶ χρῶν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὀφείλει νὰ μελετήσῃ καὶ ἐπιστολές, ἐπίσημα ἐγγράφα καὶ χφα, ἄγνωστα σήμερα, τῶν Κολλυβάδων, ποὺ περιέχονται ἀσφαλῶς σὲ Ἀρχεῖα τῶν Ἀθωνικῶν Μονῶν τῆς Λαύρας, τοῦ Βατοπεδίου, τοῦ Παντοκράτορος καὶ τοῦ Καρακάλλου.

Ἡ ἐνδεικτικὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ ποὺ παρακάτω παρουσιάζω καὶ ἡ ὁποία προσέρχεται ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ –εὐχαριστῶ τὸ Π. Ι./Α τοῦ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος τῆς Ε.Τ.Ε. γιὰ τὴν παραχώρηση φωτοτυπιῶν– κάνει λόγο γιὰ τὴν ἔκδοση ἑνὸς σπουδαίου Κολλυβαδικοῦ χφου, τοῦ «Φραγγελίου», ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὁμοφροσύνη, τὴν ὁποία ἔχουν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐν λόγῳ κινήματος. Ἄλλωστε τὸ «Φραγγέλιον ἐν ᾧ ἀπορραπίζονται οἱ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως ἀσχημονοῦντες, ἥτοι οἱ ἐν Κυριακῇ νεκρολογοῦντες»⁹ δὲν παύει νὰ εἶναι ἕνα ἀκόμη μανιφέστο τῶν Κολλυβάδων

6. Περί αὐτοῦ βλ. τὴν ὑπὸ δημοσίευση μελέτη μου, Ὁ Ἱεροδιάκονος Ἰωσήφ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγρῶν.

7. Γιὰ τὸν ἱερομόναχο Εὐθύμιο βλ. τὴ μελέτη μου, Πρῶτες πληροφορίες γιὰ τὸν ἱερομόναχο Εὐθύμιο, βιογράφου τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου, περ. Πρωτᾶτον, περ. Β' Ἀπρ.-Ἰουν. 1999, τεύχ. 74, σελ. 166-168.

8. Γι' αὐτοὺς βλ. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Ἀρτινὰ ἱστορικὰ σημεῖα, Θεσσαλονίκη 1962, σελ. 6-8 καὶ τίς μελέτες μου, Ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ Ἀγιορειτῶν πρὸς τὸν ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, στὴ Σκιάθου, Φλαβιανό, περ. Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς, τεύχ. 46-47, 1991-92, σελ. 129-13, Γύρω ἀπὸ μία Διαθήκη Ἀγιορείτου Γέροντος, περ. Πρωτᾶτον, περ. Β, Ἀπρ.-Ἰούν. 2002, ἀρ. τεύχ. 86, σελ. 205-208, Ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τῶν ἀδελφῶν Σκουρταίων, περ. Πρωτᾶτον, περ. Β' Ἰούλ.-Σεπτ. 2003, ἀρ. τεύχ. 91, σελ. 101-103.

9. Τὸ χφο ὑπάρχει στὴ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, κῶδ. 43. Μητροπολίτου πρ. Ἡλείας Ἀντωνίου Πολίτη, Κατάλογος χειρογράφων καὶ ἐντύπων τῆς ἐν Σιάθῳ Ἱεράς Μονῆς «Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου», (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περ. Θεολογία), Ἐν Ἀθήναις 1962, σελ. 23. Βλ. καὶ τὴ μελέτη μου, Πρῶτες πληροφορίες γιὰ τίς σχέσεις τοῦ δόσιου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου μὲ τὸν ἱερομόναχο Νήφωνα τὸν Κοινοβίαρχη, περ. Παριανά, τ. 74 (1999) σελ. 240-244.

μέ ισχυρά τεκμήρια, τὰ ὁποῖα καὶ θεμελιώνουν σταθερὰ τὶς ἀπόψεις τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπιθυμοῦν, τόσο ἡ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὅσο καὶ οἱ Σκουρταῖοι νὰ τὸ ἐκδώσουν. Φυσικὰ κατὰ τέτοιο δὲν ἔγινε –ἄγνωστο γιὰ ποιὸ λόγο. Ἔτσι τὸ χροῖ ἀπόμεινε ἀνέκδοτο στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ μέχρι πρότινος, γιατί τώρα ἐπὶκειται ἡ ἐκδόσή του ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης¹⁰.

Ἡ ἐπιστολὴ δημοσιεύεται ὅπως εἶναι στὸ πρωτότυπο. Τὸ μόνο ποὺ προσθέτω εἶναι κάποια σχόλια, κυρίως ἐρμηνευτικά, γιὰ τὸν κατατοπισμὸ τοῦ ἀναγνώστη μου, ὅπως φυσικὰ καὶ βιβλιογραφία.

Τὴν σεβασμιωπόθυτόν μοι αὐτῆς Πανοσιολογιώτητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπάζομαι.

† Πεχαρῶς ἔλαβον τὸ γράμμα τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ ἐχάρην μεγάλως, ὅτι ἔχετε σχέσιν καὶ προθυμίαν νὰ τυπώσεται τὸ Φραγγέλιον. Ὅτι δὲ ἐνεκεν τοῦτο ἐπῆγα εἰς Σκυῖαθο καὶ ἔκαμα τὴν καρετίνα μου¹¹, νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τοῦτο ἂν θέλετε νὰ συμφωνήσωμαι νὰ τὸ ἐκδώσομαι ἐκξιδίων μας, ὡς ὁπαδοὶ ὄντες τῶν ἱερῶν καὶ θείων Πατέρων μας, ἐπειδὴ καὶ μᾶς λέγουν οἱ ἐξ ἐναντίας μείρας Κολυβάδες. Διδίτι αὐτὸ τὸ σύγκραμμα μᾶς βοηθεῖ εἰς τὴν δόξαν καὶ τὸ φρόνημα ὅπου ἔχομεν. Ἄν οὖν εὐδοκεῖται καὶ θέλεται νὰ συνδράμεται εἰς τὰ ἔξωδα τοῦ τύπου τὸ ἴμιση ἢ περισώτερον ἢ ὀλυγότερον. Ὅτι ἡμεῖς οἱ Σκουρταῖοι νὰ τὸ ἐκδώσομαι καὶ αὐτὸ ἀδυνατούμεν· μάλιστα δὲ βοηθῶμεν καὶ οἰμεις περισώτερον ἀπὸ ἄλλους. Μάλιστα διὰ τοῦτο τὸ ἐπῆρα

10. Ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Θεόδωρο Πάγκου καὶ τὸν π. Νικόδημο Σκρέττα. Κατὰ τὴ γνώμη τους τὸ «Φραγγέλιον» εἶναι τὸ χαμένο ἔργο τοῦ Ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου «Φραγγέλιον, δι' οὗ μετὰ προσηκούσης αἰσχύνης λόρρω τῆς τῶν πιστῶν ὀμνήγειως ἀποβάλλονται οἱ πάντη ἀναιδῶς καὶ ψευδῶς τὰς θείας στρεβλοῦντες γραφάς», Δημ. Β. Οἰκονομίδου, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, Ἔπετ. Ἐταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, τ. 1 (1963) σελ. 407 π. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, (ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν τ. Α' τῆς Ἔπ. Ἐπετ. Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν. Ἀθηνῶν, Ἀφιέρωμα στὸν Ἀνδρέα Θεοδώρου) Ἀθῆναι 1995, σελ. 320, Χρήστου Ἀθ. Ἀραμπατζῆ, Ἀθανασίου τοῦ Παρίου βιβλιογραφικά, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 37-38

11. Πράγματι, ὅπως ἀναφέρεται στὸ σημειωματάριο τοῦ ἐπιστολογράφου παπα-Στεφάνου τοῦ Σκούρτου, ποὺ σώζεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Μεγ. Λαύρας τοῦ Ἄθω, ὁ ἐν λόγῳ Ἀγιορείτης ἱερομόναχος ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ὄρος στὶς 8 Ἰουνίου 1834 καὶ πῆγε στὴ Σκυῖαθο. Καταγράφοντας, λοιπόν, τὰ ἔξωδά του σημειώνει: «Εἰς Σκυῖαθον / εἰς ναῦλον ἀπὸ Ὄρος εἰς Σκυῖαθον γρ. 30 / εἰς τὴν κουρεντιναν καὶ ὑγειολιμεναρχεῖον γρ. 42 / εἰς Στάμνας καὶ Νερὸν καὶ φαγοπότια γρ. 15 / εἰς Ναῦλον ἀπὸ Σκυῖαθον εἰς Ὑδραν γρ. 50» ἱερομονάχου Νικοδήμου Λαυριώτου, Στεφάνου ἱερομονάχου τοῦ Σκουρταίου, Καταγραφή (ἡμερολόγιον) 1834-1836 περὶ ἐκδόσεως ἔργων Ἀγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου εἰς Πρακτικὰ Συμποσίον, Νικοδήμου Ἀγιορείτου τοῦ Ναξίου, Πνευματικὴ Μαρτυρία, Ἔπετ. Ἐταιρ. Κυκλαδικῶν Μελετῶν, τόμ. 16 (1996-2000) σελ. 172-173.

μαζί μου να εὔρω και ἄλλους βοηθοὺς να τὸ ἐκδόσωμεν. Ὅτι τώρα εἶναι κερὸς ἀρμόδιος ὅπου ὑπάγω μόνος μου, διότι με ἄλλον μέσον δὲν τυπώνεται ὡς πειρακτικόν. Συμπερένω ὁμως ὅτι με χιλίας δραχμὰς θέλει τυπωθῆ, ἢ περισσώτερον, ἢ ὀλιγώτερον και ὀμίλησον τὸν κύριον Νικηφόρον τὸν ἡγούμενον τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου και ἄλλους ὅπου γνωρίζης τοῦ ἡμετέρου μέρους. Ἐπὶ τοὺς ἐδῶ εἰς Ὑδρα λεγομένους ἡμετέρους δὲν εὐγένει τίποτε Ὁ παπᾶ Γεώργιος εἶναι πτωχὸς και φαμελίτης· ὁ ἡγούμενος τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ¹² δὲν συνέδραμεν οὐδὲ εἰς τὸ Ἐορτοδρομίον, και οὐδὲ ἔχω δρεξιν να τοῦ τὸ ἀναφέρω. Ἄν οὖν ἔχεις προθυμίαν τώρα κερὸς εὐπρόοδος και ἀρμόδιος να τυπωθῆ τὸ Φραγγέλιον. Καὶ να γροικούμεθα ἀναμεταξύ μας διὰ μέσου Σύρας με τοὺς κυρίους Νικολάου Μεταξᾶ και συντροφίας. Ἡ εἰς Βενετίαν ὁποῦ θὰ εἶμαι, ἢ εἰς τὸ Ὄρος ὅπου εἶναι παπα-Νεόφυτος και με αὐτὸν θὰ ἔχω ἀνταπόκρισιν ὡς σύμφωνοι ποῦ ἤμεθα. Ταῦτα και μένω. Τῆ 23 Ἰουλίου 1834.

Ὅλος ἡμέτερος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς και ὁμόφρων Στέφανος ἱερομόναχος ἀγιογράφως ὁ Σκούρτος.

Κατ' αὐτὰς ἀναχωρῶ διὰ Τριέστιον.

Τὸν ἡγούμενον τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου κύριον Νικηφόρον και τοὺς σὺν αὐτῶ ἀδελφούς τοὺς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς και να εὐχωνται τὴν ἐμὴν ἐπάνοδον.

Σχολιάζοντας τὴν παραπάνω ἐπιστολὴ βλέπουμε, ἴσως γιὰ πρώτη φορά, να γίνεται λόγος γιὰ τὴν ὁμοφροσύνη ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ φιλοκαλικοῦ κινήματος τῶν ἁγίων Κολλυβάδων. Μάλιστα, σύμφωνα με τὴν ἀκριβῆ διατύπωση τοῦ παπα-Στεφάνου τοῦ Σκούρτου, τὸ περιώνυμο αὐτὸ χειρόγραφο, δηλαδὴ τὸ «Φραγγέλιον» ἐκφράζει πλήρως τὶς ἀπόψεις του και τοὺς «βοηθεῖ εἰς τὴν δόξαν και εἰς τὸ φρόνημα τὸ ὁποῖο ἔχουν».

Τέλος, γιὰ τὴν ἱστορία ἀναφέρω πῶς τὸ «Φραγγέλιον» ἐστάλη στὴ Μονὴ τὸ 1845, σύμφωνα με τὴν παρακάτω ἐπιστολὴ τοῦ παπα-Νεοφύτου Σκούρτου, στὸν ἡγούμενο τῆς Μονῆς τῆς Εὐαγγελίστριας, στὴ Σκιαθό.

Τὴν ἡμετέραν Πανοσιότητα πόθω ζέοντι και φιλήματι ἀγάπης καταφιλῶ τὴν Ἱεράν τῆς κορυφῆν.

† Μέ τὸν ἐρχομὸν τοῦ κῆρ Βασιλείου ἐλάβαμεν τὸ ἀδελφικόν τῆς παρ'

12. Με τὴν Ὑδρα ἢ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ διατηροῦσε στενὲς σχέσεις· πολὺ δὲ περισσότερο με τὴν ἐκεῖ μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλία, ποὺ ἴδρυσε ὁ ἐκ τῶν Κολλυβάδων Γ. Ἱερόθεος. Νικολάου Γ. Χαλιόρη, Ἡ μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, Ἐν Πειραιεὶ 1928, σελ. 13 ἔξ. Περισσότερα βλ. τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ Ἀχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, Ὁ Γέρον Ἱερόθεος, Ἀθῆναι 2000.

οὐ καὶ εὐηγγελίσθημεν (ὅτε Χατζῆ Γρηγόριος καὶ ἐγὼ ὁ εὐτελής) τὴν εὐκταϊοτάτην ἡμῖν ὑγίειαν τῆς, διό καὶ ἐχάρημεν ἐκ περισσοῦ. Διὰ μὲν τοῦ Βασιλείου τὴν ὑπόθεσιν αὐτὸς ὁ ἴδιος διὰ ζώσης του φωνῆς θέλει σᾶς εἰπεῖ τί ἐστάθη τὸ αἴτιον καὶ δὲν ἐπέτυχε τὸ ποθοῦμενον. Ἐγὼ δὲ ἔχοντας φροντίδα διὰ τὰ σᾶς ἐξαποστείλω ἀσφαλῶς τὸ Φραγγέλιον (καθὼς μὲ προεγράφεται) δὲν εὗρισκα πιστὸν ἄνθρωπον. Νῦν δὲ ἔδωκα τὰ πιστὰ εἰς τὸν κῦρ Βασίλειον καὶ τὸ ἐνεχείρισα εἰς αὐτὸν ὁμοῦ μὲ ἄλλον ἕνα βιβλιαράκιον χειρόγραφον, κτῆμα ἐπιγραφόμενον Ἰωσήφ ἱεροδιακόνου, γράψιμον ἰδιόχειρον τοῦ διδασκάλου Νικοδήμου, βιβλίον πολλὰ ὠφέλιμον καὶ περιέργον¹³. Ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτῳ, νὰ ἔχω δὲ ἀδελφικὴν τῆς ἀπάντησιν τῆς περιλαβῆς αὐτῶν πρὸς ἡσυχίαν μου. Μένω. 1845, 2 Ἰουνίου.

Τῆς ποθεινοτάτης ἡμῖν πανοσιότητος ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ πρόθυμος.
 Ὁ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Νεόφυτος Σκοῦρτος
 Ὁ Χατζῆ κῦρ Γρηγόριος σᾶς προσκυνῆ.

13. Ὑποθέτω πῶς τὸ ἐν λόγῳ ἔργο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ κώδικος 51 τοῦ Εὐαγγελισμοῦ σωζόμενο, τὸ ὁποῖο τιτλοφορεῖται: «Ἐγχειρίδιον περὶ Μεταλήψεως, Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ νεκρολογούντων» καὶ εἶναι διαστ. 0,17x0,12 ἐκ., πρ. Ἡλείας Ἀντωνίου, Κατάλογος... ὄπ. παρ. σελ. 25-26. Σημειώνει δὲ ὁ συντάκτης τοῦ Καταλόγου: «...δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποδώσωμεν (τὸ ἐν λόγῳ πόνημα) εἰς τὸν Κορίνθου Μακάριον, εἰς τὸν Ἀθανάσιον τὸν Πάριον, ἢ εἰς τὸν Νικοδήμον τὸν Ἀγιορείτην, ἄνδρας ὑπερμαχήσαντας τῶν ἀνωτέρω ὑποθέσεων». Ὡστόσο ὑπάρχει καὶ τὸ ὑπὸ τὸν κώδικα 73 σωζόμενο τὸ ὁποῖο περιέχει «Τὴν Ἀπολογία Νικοδήμου κ.λπ.», ὄπ. παρ. σελ. 35. Βλ. καὶ τὴν διδακτορικὴν διατριβὴν τοῦ π. Νικοδήμου Εὐσταθίου, Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, Τὸ κίνημα τῶν Κολλυβάδων καὶ Κώδιξ 73 τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Σκιάθου, ποῦ ὑπεβλήθη στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βαρι τῆς Ἰταλίας.